

De oogst van reizen

Een fotodagboek van de Hippie Trail

De oogst van reizen

Een fotodagboek van de Hippie Trail

Grada Schipper en Ton Reuvekamp

Met dank aan Joke Reuvekamp voor de redactionele ondersteuning.

ISBN: 9789464058994

© Grada Schipper en Ton Reuvekamp

ton.reuvekamp@home.nl

Inhoud

Aanleiding	6
Proloog.....	7
Op weg.....	10
Een confrontatie met communistische regiems.	13
Turkse gastvrijheid.....	21
Persië: het land van de sjah.....	29
Afganistan: prachtige landschappen en vriendelijke mensen.	37
Pakistan: het einde van de ramadan.	46
India: “you either love it or hate it”	50
Het Dussherafestival in Kullu.....	55
Een zwarte nacht, letterlijk en figuurlijk.....	73
Gedwongen verblijf in Delhi.	75
Nepal een verademing na India.....	82
Birma: het land van duizend pagodes.	94
Thailand: verblijf in een boeddhistisch klooster.	99
Laos: land in burgeroorlog.	110
Penang: nogmaals bestolen.....	118
Singapore: geen lang haar toegestaan.	122
Een onaangename bootreis.....	125
Bali: een paradijselijk eiland.....	134
Het Tobameer op Sumatra.....	144
Het begin van de terugweg.....	147
En hoe ging het verder met ons.....	178
De oogst	181

Aanleiding

In 2019 begon men bij de Collectie Brands, een museum in Nieuw-Dordrecht, waar ik vijf jaar vrijwilligerswerk had gedaan en verantwoordelijk was voor het collectiebeheersysteem, met het organiseren van zondagmiddaglezingen. Ik bedacht dat ik tien jaar tevoren de diapresentatie, die wij gemaakt hadden na onze reis door Azië in 1974-1975, gedigitaliseerd had en dat dit een mooie gelegenheid zou zijn deze nog eens aan het publiek te vertonen. In 1977 had ik als elektrotechnicus een apparaat in elkaar geknutseld dat twee diaprojectors kon besturen door signalen die het kreeg van een extra audiospoor op een spoelenbandrecorder. Op deze bandrecorder hadden wij in het recentelijk ontwikkelde stereogeluidssysteem ons commentaar ingesproken, voorzien van achtergrondmuziek. Ik herinner me nog goed dat, op de avond waarop wij de presentatie zouden houden voor de ouders van de kleuterschool in Schelle, bij Zwolle, waar Grada toen hoofd was, een van de ouders tegen de tafel stootte, waardoor tientallen dia's op de vloer belandden en ik lange tijd bezig was om ze weer op volgorde in de cassettes te krijgen.

Maar nu ik de serie helemaal gedigitaliseerd had, was het slechts een kwestie van een druk op de knop en werd deze in zijn geheel afgespeeld. Toen de uitnodiging voor de theeëzing in een huis-aan-huisblad verscheen, werden wij door de Emmer Courant benaderd voor een interview, dat op 19 juni 2019 in de digitale versie verscheen. Het was voor ons een herinnering aan vervlogen tijden die weer vele mooie momenten oproep, maar die daarna ook weer gewoon ergens in ons geheugen werd geparkeerd.

Later in dat jaar werd ik er door een collega van de Collectie Brands op gewezen, dat Mannus van der Laan, journalist van het Dagblad van het Noorden, een oproep deed aan mensen die deze reis hadden gemaakt, voor een artikel naar aanleiding van het verschijnen van een boek van Willem Oosterbeek: "In het voetspoor van de hippies". Wij hebben hierop gereageerd en het artikel verscheen in de weekendbijlage van 5 oktober 2019.

Uiteraard had ik ook interesse voor de inhoud van het boek en toen ik daarin las dat er nauwelijks verslagen van deze reizen in het Nederlands waren verschenen, besepte ik dat ons dagboek al 45 jaar stof lag te vergaren ergens achter op een boekenplank. Tot nu toe hadden we het beschouwd als een persoonlijk dagboek, waar niemand belangstelling voor zou tonen, maar naar aanleiding van Oosterbeek's boek kreeg ik het idee dat we er misschien meer mensen een plezier mee konden doen, omdat het toch een goed beeld geeft van de geneugten en ongeneugten tijdens een dergelijke reis.

Het door Grada handgeschreven dagboek heb ik daarom uitgetypt, met als resultaat dit boek.

Proloog

Grada en ik hadden vóór deze reis van tien maanden ook al enkele andere lange reizen gemaakt.

In 1971 waren wij op de motor naar Israël geweest. Omdat Israël zijn landsgrenzen gesloten had, namen wij vanuit Mersin in Turkije de boot naar het toen nog onverdeelde Cyprus, waar we in Famagusta aankwamen en vanuit Limasol de boot namen naar Haifa.

De belangstelling voor andere culturen was al ontstaan in mijn jeugd, toen mijn moeder ons de verhalen voorlas van missionarissen die in Afrika werkten. In mijn hoofd zag ik de palmbomen en de lemen huisjes met rieten daken. Grada, van protestantse huize, kreeg via zendingsblaadjes en verhalen in de kerk verhalen over Albert Schweitzer te horen. Er werd voor zijn werk in Lambarene gecollecteerd en dat werk maakte indruk op haar.

In 1973 maakten wij weer een tocht op de motor via Italië naar Noord Afrika en via Spanje weer terug. In zes weken reden we ruim 14.000 kilometer. We hebben die tijd dan ook voornamelijk rijdend doorgebracht.

We konden zes weken op vakantie, omdat Grada als kleuterleidster werkzaam was en ik weer was gaan studeren aan de HTS in Zwolle. Na mijn middelbare school was ik naar de Tropische landbouwschool in Deventer gegaan. Als boerenzoon was de keuze voor de landbouwschool natuurlijk een logische, maar ook hier speelde de fascinatie voor tropische landen al een rol. Lang heb ik het in Deventer niet uitgehouden, want als zovele jongeren, ook nu nog, was ik niet in staat om de discipline op te brengen die voor een HBO-studie is vereist. In december werd mijn rapport gesierd door omgekeerde negens en een aantal onvoldoendes. Ik voorzag dat ik niet in staat zou zijn deze studie tot een goed einde te brengen.

Zonder gezichtsverlies kon ik de studie afbreken, omdat mijn vader zijn enkel brak toen een koe in de stal boven op hem viel. Ik ben dus een half jaar boer geweest, maar had toch weinig affiniteit met koeien die, terwijl ik ze van hun opgezwollen uiers verlostte, als dank met hun strontstaarten in mijn gezicht sloegen en hun modderpoten in de melkemmer zetten. Toen mijn vader weer op zijn benen kon staan, moest ik een baan gaan zoeken en omdat ik altijd al belangstelling had gehad voor techniek, kwam ik terecht bij het telefoondistrict Zwolle, waar ik twee fantastische jaren heb gehad in het leerlingenselsel. In drie groepen van tien jongens (binnendienst, buitendienst en versterkerstation) kregen wij een opleiding, terwijl we werden betaald. Voorwaarde daarvoor was wel, dat we een formulier ondertekenden dat we geen lid waren van de communistische partij, die in die tijd als het grootste gevaar voor de maatschappij werd beschouwd.

Na deze opleiding echter kwam de harde praktijk: honderden identieke apparaten in de telefooncentrale moest ik testen via een vastgestelde procedure, niet echt geestverruimend. Dus kwam het idee bij mij op om toch maar weer te gaan studeren. Omdat ik slechts MULO had en voor een universitaire studie HBS was vereist, ben ik drie jaar lang drie avonden per week vanuit Zwolle naar Deventer gereisd om mijn avond-HBS te halen. Voor het mondelinge eindexamen moest ik indertijd zelfs nog naar Den Haag.

De daarop volgende studie natuurkunde aan de universiteit van Groningen viel mij zwaar en ik besloot me daarom aan de HTS in Zwolle in te schrijven. Ik had inmiddels Grada ontmoet die in Zwolle hoofd was van een kleuterschool. Omdat we nu beiden zomervakanties van zes weken hadden, konden we in deze periodes lange reizen maken.

Nadat ik was afgestudeerd, realiseerde ik mij heel goed dat, wanneer ik een baan zou aanvaarden, ik waarschijnlijk nooit meer de moed zou hebben om die op te zeggen om nog lange tijd op reis te gaan. Dus dachten we: "Wanneer we lang op reis willen, dan zullen we dat nu moeten doen." Dus Grada nam, tot veler verbazing en ontzetting van haar ouders wel

ontslag en wij kochten voor 400 gulden een VW-Variant van vrienden, waarmee we het avontuur zouden ondernemen.

We zetten ons arbeiderswoningje aan de Resedastraat te Zwolle te huur en tot onze verrassing meldden zich Adrie en Ben, die net een reis over land naar India achter de rug hadden. En zo begon onze reis, die ten slotte tien maanden in beslag zou nemen.

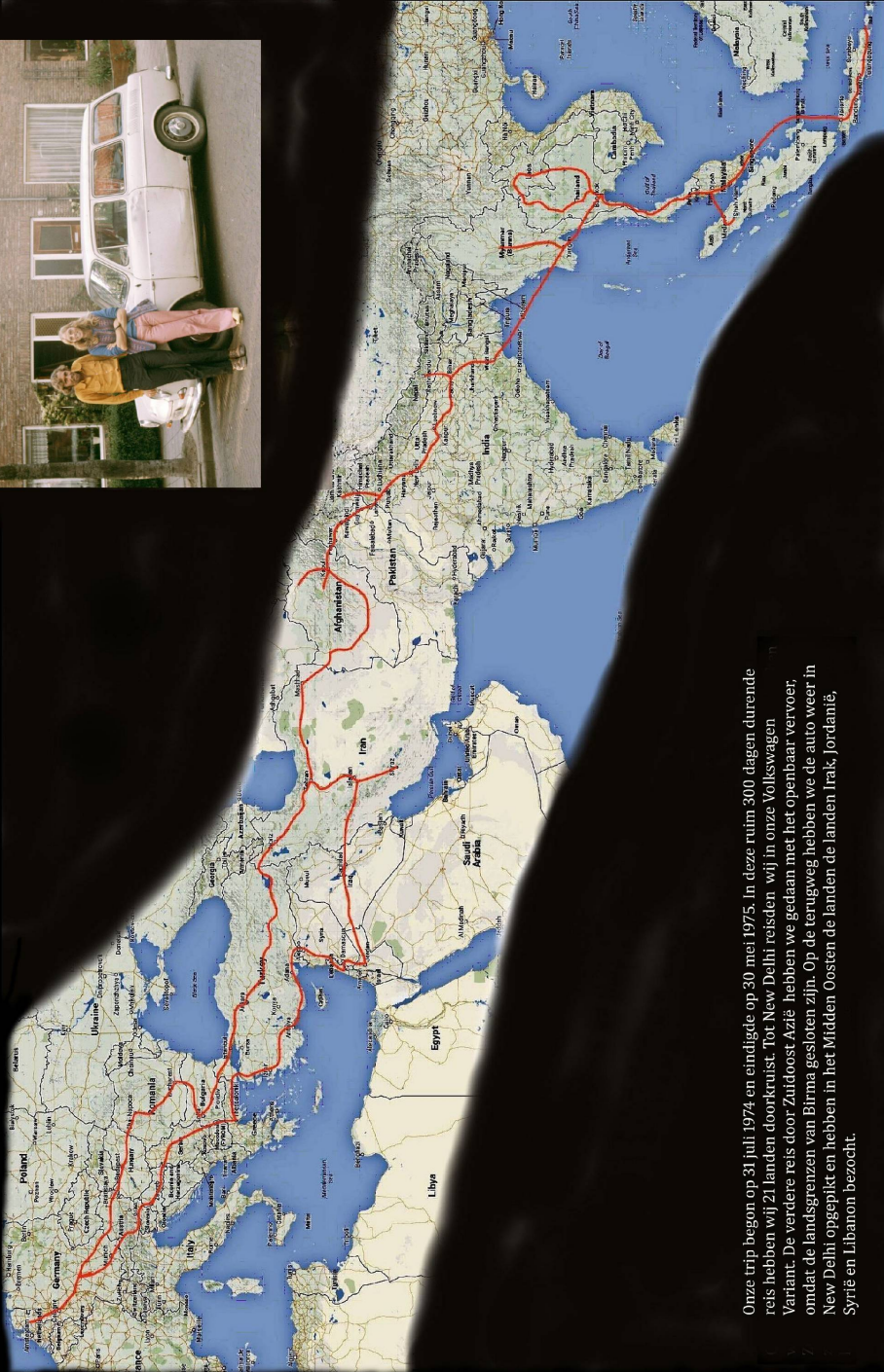
De jongeren die in de 70-er jaren naar India reisden hadden daar globaal drie verschillende motivaties voor. Allereerst was er de groep die doorgaans werd aangeduid als hippies. Zij hoopten in het oosten hun vrije levensstijl te kunnen volgen in een omgeving, waar de door hen zo verachte consumptiemaatschappij nog geen voet aan de grond had gekregen. Zij reisden vrijwel recht op hun doel (goedkope drugs) af en bleven langdurig met soortgenoten op dezelfde plaatsen (Kabul, Kathmandu en Goa) hangen. Dan waren er de jongeren die in navolging van de Beatles, die enige tijd beïnvloed werden door Maharashi Yogi, spirituele verruiming zochten en zich in de ashrams met yoga en meditatie bezig hielden. Een laatste groep bestond uit avonturiers die de wereld wilden zien en gefascineerd waren door de oosterse volkeren en culturen.

Wij behoorden tot deze laatste groep. In tegenstelling tot de twee eerste groepen hebben wij uitzonderlijk veel contact gehad met de lokale bevolking en behoren dan ook niet tot de categorie die Hans Goedkoop in zijn conclusie van de aflevering van Andere Tijden van 13 mei 2017 beschrijft als jongeren die geen idee hadden van de culturen van de landen die zij bezochten.

Ook de manier van reizen had natuurlijk veel invloed op de mogelijkheden om in contact te komen met de lokale bevolking. De jongeren die met de Magic Bus reisden, boekten als het ware een georganiseerde reis. Hun vervoer en alle formaliteiten werden door de organisatoren geregeld. Bovendien wilden deze niet vaak langdurig stoppen, omdat hun businessmodel was zo veel mogelijk reizigers in zo kort mogelijke tijd te vervoeren. Reizen per eigen of openbaar vervoer gaf veel meer mogelijkheden om in contact te komen met de plaatselijke bevolking.

Het dagboek van Grada is in dit boek bijna letterlijk overgenomen. Uiteraard moesten er taalkundige aanpassingen aangebracht worden, maar ik heb geen inhoudelijke aanpassingen gemaakt om het zo authentiek mogelijk te houden. Ook al zijn onze meningen in de 45 jaar na de reis veranderd en lezen wij nu soms met enige ergernis ons eigen dagboek; het waren onze meningen in die tijd. Wij verwijzen bijvoorbeeld veel naar de kosten van de reis, maar u moet zich realiseren, dat we met een gelimiteerd budget zo lang en ver mogelijk wilden reizen.

Ton.

Onze trip begon op 31 juli 1974 en eindigde op 30 mei 1975. In deze ruim 300 dagen durende reis hebben wij 21 landen doorkruist. Tot New Delhi reisden wij in onze Volkswagen Variant. De verdere reis door Zuidoost Azië hebben we gedaan met het openbaar vervoer, omdat de landsgrenzen van Birma gesloten zijn. Op de terugweg hebben we de auto weer in New Delhi opgepikt en hebben in het Midden Oosten de landen van Irak, Jordanië, Syrië en Libanon bezocht.

Het dagboek van Grada.

Op weg.

Woensdag, 31 juli 1974. Borne.

We vertrekken om negen uur vanuit het huis van mijn ouders in Deventer. We hebben geen idee wat ons te wachten staat en of we in staat zullen zijn ons plan om over land naar Indonesië te reizen te verwezenlijken. Maar wanneer het -om wat voor reden dan ook- niet zal lukken, keren we gewoon op onze schreden terug en hebben we het in ieder geval geprobeerd. Maar eerst gaan we op bezoek bij tante Gré en oom Frits in Borne om koffie te drinken en lijkt het alsof we gewoon een regulier familiebezoekje afleggen. We blijven er ook eten en gaan om twee uur richting Enschede. Daar halen we een waterfilter en een extra reservewiel, wat nogal wat tijd vergt, zodat we om vier uur pas de Duitse grens passeren. We rijden tot Siegen en slapen daar in de auto op een Raststätte.

Donderdag, 1 augustus.

Om negen uur rijden we weer en bezoeken van half tien tot half twaalf de Dillenburg, het slot waar Willen van Oranje is geboren. We bekijken onder leiding van een gids ook de verdedigingswerken eronder. Ontzettend, wat een gewelven.

Het slot werd in 1760 door de Fransen tijdens de Zevenjarige Oorlog verwoest. Om de herinnering toch levend te houden werd er tussen 1872 en 1875 met Nederlandse steun een toren (Wilhemsturm) gebouwd op de plek waar eens het slot stond.

We vervolgen onze reis en om half tien gaan we slapen op een Raststätte bij Nürnberg.

Vrijdag, 2 augustus.

Lekker lui geweest, wat gewinkeld en maar 100 km gereden. Voor Wenen bij Ybbs geslapen op een parkeerplaats, na eerst een waterkrachtcentrale met een net in werking zijnde schutsluis te hebben bekeken.

Zaterdag, 3 augustus. Wenen

Om acht uur rijden we en om half tien zijn we op een camping in Wenen. We lopen naar het centrum om de stad te verkennen en volgen een rondleiding door de Staatsopera en bezichtigen de Stephansdom en de Peterskerk. We zijn onder de indruk van de vele mooie parken met fonteinen. Vooral de parken zijn plezierig, omdat je er lekker in de schaduw kunt zitten nu het zo warm is. Wenen roept herinneringen op uit onze jeugd, toen we op nieuwjaarsdag onze grootouders een gezegend/zalig Nieuwjaar gingen wensen en de televisie het nieuwjaarsconcert vanuit de Weense opera liet zien. We bestellen kaarten voor het ballet "Hamlet" in het "Theater an der Wien". 's Avonds gaan we naar het Prater; een grote kermis met het beroemde reuzenrad. Het is er erg druk en gezellig.

Zondag, 4 augustus.

's Middags weer naar Wenen om het slot Schönbrunnen, met zijn prachtig aangelegde tuinen, die we vanaf de hoog gelegen triomfboog helemaal kunnen overzien, te bekijken. We drinken hier een glaasje water dat uit de bron komt, die keizer Franz Josef eens ontdekte en die het slot zijn naam heeft gegeven. Daarna hebben we de Karlskirche en het slot Belvédère met zijn grote parken bezichtigd. We eten er een broodje op het gras en gaan om acht uur naar het ballet "Hamlet". We hebben geen al te beste plaatsen, die dan ook maar f3,75 per stuk kostten. Maar het is niet druk, dus verhuizen we later naar een betere plaats.

Maandag, 5 augustus.

Ton vermoedt dat er iets fout is met een vulling in zijn kies en wil niet het risico lopen, dat hij er in een onderontwikkeld Aziatisch land aan geholpen moet worden, dus gaan we op zoek naar een tandarts. Het oude tandartsje constateert dat het loos alarm is. Ton's vulling is nog goed.

Dan kopen we Polyglottreisgidsjes over Perzië, Afghanistan, Pakistan en India, die in Nederland niet te krijgen zijn. Vervolgens naar het Hongaarse reisbureau, waar we onze passen achter laten voor visa, die we de volgende dag op kunnen halen. We vragen een visum aan voor vijf dagen, want dan moet er voor vier nachten van tevoren f40,- per nacht aan florinten gekocht worden en dat geld moet je besteden, want terugwisselen is niet mogelijk. Daarna naar het Roemeense reisbureau, waar we te horen krijgen dat we voor Roemenië geen visum nodig hebben. We krijgen er wel veel boekjes met toeristische informatie. Om vijf uur gaan we naar een openluchtconcert bij het slot Belvédère. We maken er band- en filmopnames. Er is erg veel enthousiast publiek en de muzikanten hebben veel plezier in het spelen. De trommelspelers maken er een komische voorstelling van, tot vermaak van de toeschouwers. Om zeven uur gaan we nog een keer naar het Prater om in het reuzenrad rond te gaan. Een romantisch uitzicht in de ondergaande zon. 's Avonds gaan we terug naar het Belvédère voor een heel indrukwekkende "Ton und Licht" voorstelling. Het geluid komt vanuit vier luidsprekers en het slot wordt steeds met andere kleuren verlicht. De geschiedenis van het slot en zijn bewoners wordt op deze fascinerende manier verteld.

Dinsdag, 6 augustus.

Paniek in de tent, want Ton heeft de vorige avond zijn jasje met portemonnee en autosleutel in de wasgelegenheid van de camping laten hangen. Snel er naar toe, maar natuurlijk verdwenen. Een slecht begin en Ton kan zich wel voor het hoofd slaan vanwege zijn onzorgvuldigheid. Van de verloren f300,- zouden we in India waarschijnlijk wel een maand kunnen leven. Dus naar de politie om het aan te geven. Daar krijgen we een formulier mee voor de verzekering, maar contant geld wordt nooit vergoed. Daarna naar de sleutelhandel voor het maken van twee kopieën van de reservesleutel; kunnen we er nog eens één verliezen. Vervolgens op zoek naar spiritusblokjes voor onze benzinebrander en natuurlijk -door de tegenvaller- weer geld wisselen. Om drie uur zijn we eindelijk klaar met alles. We gaan naar de Donauturm en bekijken, als afscheid, de stad Wenen vanaf grote hoogte.

Dan is het tijd om de passen, met visa, weer op te halen en om vier uur verlaten we Wenen. Vijf kilometer voor de grens van Hongarije stoppen we op een landweggetje, waar we al gauw een hele tijd met twee boeren aan de praat raken. Erg gemoedelijk, maar ze zijn nogal moeilijk te verstaan. De Oostenrijkers zijn heel aardig en behulpzaam. We overnachten er, zodat we de volgende dag vroeg de grens over kunnen gaan. Omdat je per dag moet betalen is het jammer om er pas 's avonds aan te komen, want dan is de dag wel erg kort. We slapen op een mooie plek met een ver uitzicht. Je voelt je erg klein zo met z'n tweeën in de natuur. Erg aangenaam, geen pottenkijkers. Je kunt doen en laten wat je wilt.

Een confrontatie met communistische regiems.

Woensdag, 7 augustus. Hongarije.

Om acht uur gaan we de grens over; het gaat allemaal erg gemakkelijk. Men zegt ons alleen niet dat je een soort vastrechtbon van 150 florint (ongeveer f20,-) nodig hebt om als buitenlander benzine te kunnen kopen. We gaan er zelf achteraan, omdat in het boekje dat we kregen staat dat je als toerist benzinecoupons kunt kopen. We denken daarom dat de vastrechtbon een betaalmiddel is voor de benzine, wat bij een benzinestation nogal wat communicatiestoornissen veroorzaakt. Gelukkig vertelt een Hongaar, die Duits spreekt, ons dat het geen coupon is, maar dat je als buitenlander met dit bewijs het recht krijgt om te tanken. Wel een valse voorstelling dus in het boekje. Maar gelukkig kost de benzine maar f0,50 per liter, dus het valt toch nog mee. Voor de zekerheid gaan we toch nog even naar het Ibuszkantoor (staatsreisbureau) in Győr terug om het "hoe en wat" te vragen. Het kost nogal wat tijd en daarom komen we pas om twaalf uur bij het duizend jaar oude Benedictijnerklooster in Pannonhalma aan. Een ontzettend groot gebouwencomplex met een

mooie kerk.

Om drie uur zijn we aan het beroemde Balatonmeer aan een strandje bij Balatonalmádi. Lang kunnen we niet in de zon liggen, want de muggen zijn al vroeg actief. 's Avonds gaan we het dorpje in en slapen er op een parkeerplaats.

Donderdag, 8 augustus

We gaan naar de druipsteengrotten in Balatonfüred. Een Hongaarse vrouw vertaalt het verhaal van de gids voor ons in het Duits. Vroeger was daar een steengroeve en op een keer stuitten de gravers op een opening, een soort luchtkoker, die in verbinding stond met een groot hol, waarschijnlijk ontstaan door het heilzame thermaalwater dat ook nu nog werkzaam is in veel bronnen en baden. Ton maakt een foto van een boom, die volgens de gids al 200 jaar dood was. De wortels worden geconserveerd door de constante temperatuur van 12° C. Daarna vinden we een fijn plekje in Balatonudvari aan het meer om te zwemmen. Er komt een Hongaarse naar ons toe, die in het Nederlands vraagt of we nog Nederlandse kranten hebben. Jammer genoeg niet! Eveneens jammer, dat we niet verder praten. Om acht uur komen we op een overvolle camping aan, eten er, wandelen nog wat en gaan slapen.

Vrijdag, 9 augustus.

We staan al om zes uur op, douchen ons, maar doen verder lekker kalm aan en om tien uur zijn we in Budapest. We parkeren de auto en doen wandelend onze ronde. We bekijken het amfiteater aan de oude Romeinse weg, de Visserbastille met de hoog gelegen Matthiaskerk, het groenrijke Margiteiland, het indrukwekkende parlamentsgebouw en beklimmen de citadel met het bevrijdingsgedenkteken. Ze zijn er nu al bezig met de voorbereidingen voor een groots vuurwerk op 20 augustus, de 25^e verjaardag van de tegenwoordige Hongaarse staat. Verder bekijken we nog de mooie Stephansdom basiliek.

Dan gaan we enige reisbureaus af voor informatie over folkloristische programma's. Er zijn georganiseerde programma's inclusief eten, een bustour en een folkloristisch programma voor 180 florinten (f23,-). Maar nadat we bij het folklore centrum gevraagd hebben naar de prijs van een voorstelling (40 florint), besluiten we toch maar om alleen naar de voorstelling te gaan en zelf te gaan eten, want het eten is erg goedkoop en een stadstour hebben we al te voet gemaakt.

Om acht uur kopen we kaartjes en om kwart voor negen begint de voorstelling. Erg vermakelijk! Eerst een zigeunerorkest van jongeren in klederdracht met zelfs leden van acht tot tien jaar, die lekker in het gehoor liggende muziek spelen met steeds een andere violist. Ze maken er een echte show van. De volksdansers doen ook erg hun best en dansen steeds in andere klederdrachten. Het programma duurt tot elf uur. De sfeer is erg gezellig; iedereen geniet volop, mede omdat de spelers en dansers echt plezier hebben in wat ze doen.

Zaterdag, 10 augustus.

Nogmaals een dag Budapest. We hoeven nooit lang te zoeken, want het is een gemakkelijke stad om alles te vinden met behulp van de plattegrond. Er zijn veel mooie plekjes, maar de huizen zijn smerig en grijs. We zien veel vrachtauto's, die kolen en/of hout uitladen, daar wordt hier blijkbaar nog steeds op gestookt. De huizen hebben, net zoals in Oostenrijk, dubbele ramen, d.w.z. twee ramen voor elkaar met een brede vensterbank ertussen. Nu staan de buitenste ramen open en de armetierige planten in de vensterbank staan in de open lucht. De ramen en gordijnen zijn ook erg groezelig.

We gaan naar de overdekte markthal waar fruit, vis (wordt zo levend uit het water gevestigd en ingepakt), brood en kaas te koop zijn. Ervoor zitten zigeunervrouwen, die houten lepels en dergelijke verkopen. Het eten en fruit zijn erg goedkoop (perzikken f0,80 per kilo en brood f0,50). We bezoeken nog een paar musea (het kunsthistorisch- en het nationale museum, de kunthal en het historisch museum in het oude koninklijke paleis). Er is veel bewaking, vooral door 65+ers en gehandicapte mensen. 's Zaterdags is de bezichtiging gratis.

In Pest bekijken we de Pfarrkirche met mooie iconen. We gaan nog naar het gedenkteken Millennium met standbeelden van belangrijke figuren uit de Hongaarse geschiedenis en het slot Vajdahunyad, omgeven door een gracht, wat volgens de beschrijvingen erg mooi moet zijn, maar wat ietwat vervallen aandoet. Het gedeelte waar je nog in mag bestaat uit een museum

over de landbouw en nijverheid, maar dat kunnen we niet meer zien, want het loopt al tegen sluitingstijd. Het slot ligt in een park, waar een soort wereldtentoonstelling plaatsgevonden heeft. De gebouwen, die er nog staan zijn leeg en vernield en de rest is al afgebroken, waardoor het park erg gehavend aandoet. Jammer, zoveel geldverspilling.

We bekijken nog een voormalig Turks bad, waar het water calcium, magnesium, hydrocarbonaat, zwavel, fluor, chloor, koolzuur- en zout bevat en als kuurmiddel gebruikt wordt tegen reuma, ingewandskwalen en ademhalingsstoornissen. Het is een ontzettend groot en pompeus gebouw. Er is ook een lunapark, maar zoiets hebben we in Wenen al bezocht. We mogen geen benzine in de jerrycan tanken, omdat dat niet uitgevoerd mag worden. Voor ons kookstelletje wil de bediende er echter wel twee liter in doen. Elke keer, ook nu, worden onze ramen zorgvuldig gewassen. De Hongaren zelf betalen benzine met bonnen, die ons ook beloofd waren in het eerder genoemde boekje, maar wat niet zo bleek te zijn. Of de andere Oostblokkers ook -zoals wij- zo'n vastrechtkaart moeten hebben, is ons niet duidelijk geworden. Er zijn overigens erg veel vakantiegangers uit Oostbloklanden (Tsjecho-Slowakije, Oost-Duitsland, Bulgarije, Roemenië en Polen). Allemaal met een Trabant, een Skoda, een Wartburg of een andere Russische auto. Russen hebben we trouwens niet gezien. Veel van deze mensen lopen in nette kleren van meest synthetisch materiaal, maar wel wat achter op onze mode (nog naaldhakken en dergelijke). We worden over het algemeen vriendelijk behandeld, alleen in sommige winkels wordt men nog wel eens ongeduldig, omdat we iets niet snel begrijpen. Maar ja wat wil je ook, het meeste staat er alleen in het Hongaars, ook in de musea. Wanneer we iets vragen, dan is men echt behulpzaam. Vrouwen werken ook in mannenberoepen, zoals in de bouw. Vaak in donkere werkruimtes zonder natuurlijk licht; in souterrains en dergelijke. 's Avonds maken we vanaf de citadel een paar dia's van het prachtig verlichte Budapest.

Zondag, 11 augustus.

Regen, regen, regen. Om negen uur op weg naar de Puszta Hortobagy; een enorme uitgestrekte vlakte met veel mooie planten en een erg afwisselend landschap. Het is nu tevens een natuureservaat, waar je echter wel door mag rijden in de reeds gemaakte sporen. Het rijden door zo'n oneindige vlakte maakt een overweldigende indruk op ons. In Hortobagy rijden we via een onverhard landweggetje en hier komen we drie kuddes met hun herders tegen, die elk hun eigen klederdracht hebben: een varkens-, een paarden- en een koeienherder. Ze hebben een vrij, maar weliswaar eenzaam leven. We bekijken ook nog hun rieten nederzettinkje. Waarschijnlijk verblijven ze daar nu 's nachts niet meer, want het ziet er nogal onbewoond uit. Ondanks dat het weer niet al te best is, hadden we dit echt niet willen missen. De Puszta heeft in Hongarije altijd een belangrijke plaats ingenomen. We bekijken het herdersmuseum waar kleding, muziekinstrumenten en kunstuitingen van hout- en leerwerk uitgestald staan. Gelukkig met voor ons begrijpelijke beschrijvingen.

We eten in de 200 jaar oude Csárda een heerlijke maaltijd. Het menu staat op de achterkant van het servetje. We rijden naar de grens van Roemenië en verlaten Hongarije om zeven uur. Het gaat aan de Roemeense grens erg gemakkelijk met het visum (twee zegels voor f10,- en klaar zijn we). Om acht uur stallen we de auto op een klein weggetje vlakbij een groot coöperatief tuinbouwbedrijf, waarvan de bewaker komt kijken en ons toestemming geeft om er te overnachten.

Maandag, 12 augustus. Roemenië.

We vertrekken pas om elf uur, want eerst stippelen we onze reis door Roemenië uit aan de hand van de gekregen folders en werk ik het dagboek bij. Van de bewaker krijgen we nog een lekkere komkommer mee. We besluiten om via Sibiu naar Boekarest te rijden, omdat dat de meest interessante route lijkt. We rijden via Oradea naar Turda, waar we kamperen bij een chalet. 's Nachts regent het weer onophoudelijk; de derde nacht al.

Dinsdag, 13 augustus.

Pas nadat het om acht uur droog wordt, staan we op. We wandelen en klauteren van negen tot elf in de bergen door een natuurgebied met beschermde bloemen. Daarna gaan we rijden, en verlaten de verharde weg op aanraden van ons gidsje en gaan over een ontzettend slechte, modderige weg naar de folkloristische dorpjes Piona, Rod, Tilisca en Saliste. In het laatste plaatsje bekijken we een klein museum over het leven uit die streek. We zien hier geen mensen meer in de traditionele kleding, want die wordt alleen nog op zondag gedragen, maar wel handwerkende vrouwen en dorpjes waar de tijd lijkt stilgestaan te hebben. Ze hebben hier hun borduurwerk dat af is niet langs de weg tentoongesteld, zoals we dat gisteren onderweg nogal eens zagen. De reden zal wel zijn, dat hier zelden toeristen verschijnen. De mensen groeten steeds vriendelijk.

We rijden 40 km voorbij Sebes en overnachten daar bij een hotel. Het slapen in de auto gaat uitstekend.

Woensdag, 14 augustus.

We worden gewekt door gesnater. De familie gans is vlak naast de auto neergestreken. Ze krijgen van ons wat eten en zijn tevreden. Er komt een imker langs, die ons iets over de regering van Roemenië probeert te vertellen, maar we begrijpen het jammer genoeg niet. Wel heeft Ton de vorige avond nog even met een Pool, die om benzine verlegen zat (we hadden gelukkig nog twee liter in de jerrycan) ook over de politiek gepraat. Hij was het niet

met zijn huidige regering eens; vond dat het vroeger beter was geweest (hij was ongeveer vijftig jaar) en dat er te veel collectief moest en ieder individueel te weinig vrijheid had. Hij zou namelijk ook graag buiten het Oostblok op vakantie willen, maar dat was nauwelijks te verwezenlijken en eigenlijk alleen voor de “partijbonzen” weggelegd. We rijden de laatste etappe tot Boekarest en bekijken onderweg Turnu Sport en het Grieks Orthodoxe Cornetuklooster. Erg mooi en klein met prachtige iconen (bijna geheel van zilver met alleen het gezicht geschilderd). Bij Pitesti verlaten we deze weg en gaan we via de snelweg naar Boekarest. Onderweg zonnen we nog een poosje bij een rivier. Om zes uur staan we op de camping in Boekarest, eten warm en gaan de stad in om vast wat rond te kijken.

Donderdag, 15 augustus.

We gaan eerst naar het vliegveld Bâneasa, dat men mag bezoeken, waar maar weinig te zien is, alleen enige oude vliegtuigjes. Daarna willen we naar de tentoonstelling “Romania XXX”, maar die blijkt pas over twee dagen te beginnen. Het museum van Prof. Dr. Minivici is wel erg leuk. Hij heeft zijn huis destijds met volkskunst ingericht en later als museum aan de staat geschonken, om het voor het publiek toegankelijk te maken.

Daarna gaan we naar het museum over de historie van het communisme in Roemenië. Eerst de jeugdafdeling, waar we door twee allervriendelijkste dames in het Frans rondgeleid worden. Hier zien we hoe het systeem er vanaf de lagerschoolleeftijd al ingestampt wordt. De kinderen zijn “pioniers”, dragen een uniform, beginnen al jong met massale jongerenvergaderingen en brengen hun vrije tijd en vakanties gezamenlijk door in pioniershuizen en kampen. Daar krijgen ze ook allerlei zogenaamde sporttrainingen, maar in wezen zijn het militaire oefeningen: veldloop, exerceren, schietoefeningen. Drieënnegentig procent van de jeugd behoort nu tot zo’n pioniersgroep. Volgens onze gidsen vrijwillig, maar daar zetten we toch wel een vraagteken bij. De pioniers horen dus tot de jongerenbeweging van de partij. In de vakantie maken ze onderzoekstochten, bijvoorbeeld naar stenen en fossielen en houden hun ervaringen bij in een logboek. Erg netjes en interessant.

Verder zien we de kunstzinnige uitingen, zoals erg mooi houtsnijwerk, kopergraveerwerk en technische snufjes. Onderling houden de pioniersgroepen ook wedstrijden op allerlei gebied. Het is dus een perfect georganiseerde beweging. Van de rest van de expositie, over het ontstaan van de communistische partij, begrijpen we niet zoveel, want daar staan alleen Roemeense teksten bij en er is geen gids. Ook zien we “de weg” van het meer gematigde socialisme via het marxisme naar het communisme. Maar via welke wegen precies, dat begrijpen we er niet uit. Wel zien we in de talloze propagandafolders de vuist omhoogschieten tegen het kapitalisme. We krijgen de indruk dat Roemenië op dit gebied erg fanatiek is, veel fanatieker bijvoorbeeld dan Hongarije. Toch jammer dat ons, door de taal, veel van deze tentoonstelling ontgaat, want je bent toch benieuwd hoe het allemaal zo ontstaan is.

Om twee uur eten we heerlijk warm in een gezellig restaurant. Daarna bekijken we nog een paar kleine Grieks-Orthodoxe kerkjes. Erg klein allemaal, grotere zien we niet. Hoe ze dat toch doen met diensten en dergelijke, is ons onduidelijk. Er lopen wel veel mensen in en uit om kaarsen te branden of bloemen te brengen. Buiten op de kerkjes staat in verschillende talen de geschiedenis bijvoorbeeld: gebouwd in de 15^e – 17^e eeuw, in de 19^e eeuw verbouwd en overgeschilderd (waardoor veel authentieks verloren ging) en in de 20^e eeuw, voor zover mogelijk, weer in oude glorie hersteld. De Biserica Cretulescu (de witte kerk) is van binnen prachtig met een kostbaar altaar. De kerkjes zijn erg schaars verlicht, zodat de toch al donkere muurschilderingen moeilijk te onderscheiden zijn. Ton maakt een dia van het interieur. We gaan nog naar een paar winkels met producten van zijde en glas, maar het is niet interessant. We dachten dat we te zien zouden krijgen hoe het gemaakt werd, maar we zien alleen het

eindresultaat.

's Avonds gaan we naar een oude Amerikaanse film uit 1950. Zoiets vertonen ze bij ons allang niet meer, maar hier is het er erg druk. Het gaat over de tweede wereldoorlog en Hitler wordt er flink belachelijk in gemaakt. We kunnen het goed volgen en zitten voor f1,- ook lang niet slecht.

Vrijdag, 16 augustus.

We gaan laat naar de stad en bezoeken het museum over Boekarest. Gedeeltelijk staat er gelukkig Frans onderschrift bij. Er is voor het eerst over Boekarest geschreven in 1465. Daarna bekijken we het nationale paleis, de Patriarchale kerk en het Antimklooster, dat buiten nog gave muurschilderingen heeft. Binnen zijn de muurschilderingen in elke kerk namelijk zwart beroekt door de walm van de kaarsen en de wierook.

Het vrijheidsbeeld voor het socialisme wordt streng bewaakt en we zijn net getuige van het wisselen van de wacht, dat erg stram en netjes wordt uitgevoerd. 's Avonds drinken we wijn bij het enige andere Nederlandse stel dat op de camping staat. Het is erg gezellig en we hebben elkaar heel wat reiservaringen te vertellen, waardoor het half twee wordt voordat we gaan slapen. Wij vertellen ook ons avontuur van die middag. We kwamen namelijk midden in een grote militaire parade terecht: de oefening voor het feest van het dertigjarig bestaan van het land op 22 augustus. Ton wilde het fotograferen en voorzag geen probleem, omdat het ten slotte geen militaire oefening, kazerne, vliegveld of station was. Die objecten mogen namelijk niet worden gefotografeerd. Maar nee hoor, nauwelijks het toestel uit de tas of er komen twee militairen bij. Ze spreken alleen Roemeens, dus Ton bergt het toestel op en we lopen weg. We worden echter teruggehaald en er komt een hoge piet bij, die een andere soldaat roept, die Duits spreekt. Er volgen zeer veel onzinnige vragen. Is het voor een krant? Hoe lang zijn jullie al in het land? Hebben jullie niet stiekem met een minicamera toch een foto gemaakt?

Enzovoort. De hoge baas moet onze papieren zien en schrijft alles nauwkeurig op. We denken, dat we dan wel een foto mogen maken, maar het mag nog steeds niet, want de soldaten zijn nog niet netjes genoeg gekleed en het is nog maar een oefening. Er moet een comité toestemming geven om te fotograferen, maar dat is er nog niet en zelfs de grote baas durft en mag over zoiets niet beslissen. Ton vraagt nog hoe lang de dienstplicht is, de soldaat vraagt dit eerst aan zijn baas en geeft dan een nietszeggend antwoord. Na nog een laatste waarschuwing mogen we vertrekken.

Ada en Martin hebben de indruk dat ze als buitenlanders overal extra lang moeten wachten en dat ze vaak onheus behandeld worden. Eenmaal vertelde iemand ze de waarschijnlijke reden. Hij werd namelijk voor een Rus aangezien en daar hebben vooral de Hongaren een hekel aan. Wij zijn wel steeds netjes behandeld, alleen kruipen de Roemenen en Hongaren in winkels, waar meestal lange rijen staan, wel erg voor.

Zaterdag, 17 augustus. Bulgarije.

Er komt een Poolse vrouw naar ons toe, die vraagt of we bij haar geld willen wisselen. We hebben niet veel meer nodig, nog maar voor f10,-, maar daar is ze al blij mee. Ze gaan namelijk naar West-Europa, maar mogen daarvoor nauwelijks geld meenemen, dus alles wat ze zwart kan wisselen is meegenomen. Ze mogen bijvoorbeeld ook alleen maar naar Europa -als ze dat al voor elkaar krijgen- wanneer iemand daar borg voor hen staat om alles te betalen, want voor meer dan alleen de reis mogen ze geen buitenlandse valuta kopen en hun eigen geld kunnen ze in het westen niet omwisselen. Zelfs vakantie in een ander Oostblokland wordt niet gestimuleerd, want ook daarvoor mag je net genoeg geld wisselen, om van rond te komen, maar niet voor extraatjes. Ook in de stad wordt ons vaak gevraagd of we zwart willen wisselen. We kunnen zelfs, vergeleken bij de bank, meer dan het dubbele krijgen. Dat hadden we van

tevooren moeten weten.

We gaan om elf uur naar het openluchtmuseum met allemaal huisjes en kerken. Om één uur verlaten we Boekarest. In Giurgiu passeren we de grens. Hier staan we nogal even, omdat er geharrewar is over het geld. Ton heeft namelijk alleen maar cheques van DM100,-. Hij wisselt er één, omdat de visa (f30,-) in buitenlandse valuta betaald moeten worden en krijgt de resterende 70 marken terug in levas, want ze geven geen buitenlandse valuta terug. Niet zo erg, want we hebben verder toch ook geld nodig. Maar dan komen we bij de man van de benzinebonnen en die wil ook buitenlandse valuta, wat dus betekent dat we weer DM100,- moeten wisselen. Ton praat als Brugman om de bonnen van de net verkregen levas te betalen, omdat toch te bewijzen is dat hij die net met buitenlandse valuta heeft aangeschaft, maar het gaat niet door, want terugwisselen kan alleen bij het grensbankkantoor waar je het land verlaat. Dus staan we even later met f150,- aan levas op straat voor misschien slechts drie dagen. Ook benzinebonnen zijn voor levas te koop, maar die zijn 40% duurder. Onze entree in Bulgarije verloopt dus niet geheel naar wens.

We rijden tot acht uur door en komen op de camping aan bij Galata, 6 km ten zuiden van Varna.

Zondag, 18 augustus.

We gaan naar het strand en zwemmen in het prachtig heldere water van de Zwarte Zee. Verder doen we niet veel, want mijn maag is van streek.

Maandag, 19 augustus.

We gaan weer naar het strand en vangen mosselen, die we 's middags koken en met zout opeten. Ton lust ze niet, maar ik vind ze erg lekker. Al het vuile wasgoed wordt gewassen en 's avonds gaan we het dorpje in.

Dinsdag, 20 augustus.

We ruimen eerst alles op en gaan dan nog een paar uur naar het strand. Teruggekomen eten we warm en spoelen het zoute water af, wat tijden in de rij staan betekent, want de camping heeft maar één grote watertank, die in verbinding staat met meerdere kranen, waarvan later op de dag nog maar één het doet.

Om twee uur rijden we richting Burgas. We gaan het stadje in en flaneren mee met de lokale bevolking, waarvan opvalt dat ze erg mooi gekleed zijn en prachtige kinderwagens bij zich hebben. De hele familie wandelt en intussen doet men boodschappen.

We zoeken een vrij plaatsje op bij de zee en komen daar te staan naast een paar Tsjechische jongens, die vragen of we op hun bagage willen passen en met wie we dan eerst een poos aan de praat raken. Ze gaan studeren, maar dat is alleen maar mogelijk wanneer de ouders tot de partij behoren en daarin ook min of meer actief zijn. De mensen worden dan ook vaak lid om de kansen voor hun kinderen te vergroten, veel minder vaak uit idealisme. Veel jongeren waren het volgens deze jongens wel eens met het systeem, maar zichzelf waren niet zo enthousiast. Onder Dubcek (voor 1968) ging het veel beter en had men meer vrijheid. Ze vertelden ook dat, wanneer ze op vakantie wilden buiten het Oostblok, ze een verzoek aan de bank moesten richten om buitenlands geld te krijgen. Bijna nooit kreeg men dan antwoord terug, behalve wanneer het hoge ambtenaren betrof. Volgens hen is het merendeel van de bevolking in hun land nog erg arm, maar de hogere overheidsambtenaren zeer rijk. Dit naar aanleiding van ons verhaal over Nederland, waar de tegenstellingen ook nog groot zijn, hoewel dat minder wordt. We hebben het nog over onze socialistische regering gehad en de vele partijen. Dit is erg vreemd voor hen, omdat er bij hen van keuze geen sprake is. We waren het er wel over eens, dat een combinatie van beide systemen ideaal, maar onhaalbaar zou zijn.